

108864

Šol nam dajte!

Spisal

D. L. Selski. (*Dražotin Lovin*)

Fonatis iz „Slovenskega Lista“.

LJUBLJANA, 1898.

Tisek J. Blašnikovih naslednikov.

108864

108864

N 1138/1950

Namen posameznika kakor celega človeštva v obče je ta, da se vedno bolj in bolj dovršuje in spopolnjuje. Imamo um in pamet, prosto voljo, imamo mnogo drugih zmožnostij, lastnostij in pripomočkov, s katerimi moremo doseči svoj namen. Naša naloga je, da te dari, ki smo jih prejeli od Boga, v sebi razvijamo, popboljšujemo, da postajamo vedno popolnejši, skratka: da napredujemo.

Napredek je prepotrben za obstoj ne le pojedinca, ampak tudi celih narodov. Družabna in gospodarska zgodovina posameznih ljudij ter občja zgodovina človeška nam jasno pričata, da propada in gine posameznik, kakor tudi celi narod, ki ne napreduje.

Zakaj hvalijo ljudje stare čase, češ, da so bili veliko boljši od sedanjih? Zató, ker ne napredujejo, ko svet okrog njih napreduje. V prejšnjih časih se je živel vse bolj preprosto, ker so bili ljudje, potrebe in pripomočki bolj pre-

prosti. Dandanes pa so se potrebe in zahteve zelò izpremenile, a ž njimi so se predrugačili tudi pripomočki ali sredstva, s katerimi potrebam zadoščamo. Vse je napredovalo, samó preprost človek je ostal tak, kakršen je bil poprej. Ni čudo potem, da ne more tekmovati in biti kos novodobnemu razvoju, ako se sam ni nič spremenil. Krivdo svoje revščine zvrča le na slabe sedanje razmere. Četudi moramo priznati, da so te v resnici mnogo krive, vendar je tudi marsikdo sam veliko kriv, ker se ne udeležuje svetovnega napredka, ker ne teče vštric, ampak zaostaja. Poglejmo samó gospodarstvo! Kar je bilo pred 25., 50. leti dobro, to je sedaj obrabljeno in zastarelo. S tistim orodjem, ki smo je rabili pred 100 leti z uspehom, ne moremo dandanes več shajati. Kar naredi mnogo ljudij z velikim trudom v dolgem času, to zvrši stroj ali mašina v nekoliko urah in veliko boljše, a i veliko cenejše. Isto velja tudi o obrtništvu, trgovstvu.

Res je to, da si vsak ne more napraviti vsega, res je pa tudi to, da dva, trije sosedje zmorejo, česar ne zmaga jeden, res je, da po svojih močeh in razmerah more kolikor toliko skoro vsakdo storiti za zboljšanje svojega stanja, ako

se je česa učil in pogledal časih v kak časopis ali knjigo; saj imamo ravno Slovenci mnogo jako dobrih kmetijskih in drugih poučnih knjig. Izbiti si moramo iz glave ono nesrečno, od roda do roda se podedujoče starokopitarstvo, češ: „Kaj je treba meni učenja? Moj stari oče, moj oče sta lahko in dobro živela brez tega, in jaz tudi lahko živim!“ Žalostno je, ako človek bere, da je neki kmet na Dolenjskem vprašal svojega soseda, ko je ta škropil z vitrijolom ¹⁾ trtno perje, na katerem je bila takó imenovana strupena rosa: „Ali misliš, da bodeš Boga premagal?“ ²⁾

In dalje! Ali ni to sploh sitno in naravnost neznosno, ako ničesar ne znaš, dà, niti pisati niti čitati? Za vsako važnejšo stvar si odvisen od drugih, nobenega pisma ali pisanja ne moreš ne pisati ne čitati sam; ljudje ti lahko natvezijo, kar ti hočejo, drugi se zate podpisujejo ali ti vlečejo roko, da se podkrižaš, kakor tam otroku. Seveda radi tega vse jedno živiš, če ne dobro, pa

¹⁾ Tekočina s katero škropimo bolno trtno perje, je v vodi v določenem razmerju raztopljena modra galica, bakreni ali kufrovi vitrijol (to je taka ruda, kamen modrebarve).

²⁾ Glej »Narodna vzgoja« str. 25. To knjigo, katero je spisal Jos. Ciperle, a izdalo in založilo »Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani«, toplo priporočam.

slabo, vsaj do smrti boš gotovo živel; toda je-li to kako samostalno ži vljenje? Ali nisi samo igrača v rokah drugih, ki delajo s teboj, kakor hočejo?

Človek je svobodno bitje, treba mu je, da samostalno misli in dela, da se zaveda samega sebe. To je pa mogoče doseči le z izobraževanjem, z omiko. Kdor se je le količkaj učil, ta se ne pokorava slepo vsemu, kar mu kdo reče ali zapove. V tem se posebno ločimo od neumne živine, ki gre, kamor hočeš ti; če te ne sluša takoj, pomagaš si z bičem. In tak revež je človek, ki sam ničesar ne ve in ne zna presojati. Stori nekaj, ne zató, ker je morebiti slučajno dobro in zanj koristno, ampak zató, ker je ta ali oni to rekel, kateremu si ne upa in ne more ugovarjati, ker nima samozavesti, ker samostalno ne misli in ne živi. Tak človek nima nikakega ponosa, nikake krepke volje, nikakega značaja. Upogneš ga, kadar hočeč in kamor hočeš, za prijazno besedo, ki mu jo privoščiš, ali za kozarec vina zataji ti vse in proda nazadnje še dušo. Le s primerno izobrazbo si bistrimo um, da vemo sami presojati, kaj je dobro in kaj ni dobro, kaj nam in bližnjiku koristi in kaj ne, kaj lahko storimo in česa ne smemo. Z izobrazbo si blažimo srce, da imamo vse ljudi brez

razločka za sebi jednakopravne in enakovredne, katerim je treba izkazovati ljubezen in dobrosrčnost. Z izbrambo si krepimo voljo in utrjujemo značaj, da to, kar smo z umom spoznali za dobro in pravo, tudi v življenju zvršujemo.

Znanje nam razjasnjuje marsikako uganko in mnogo stvari, katere smo imeli poprej za nekaj nenaravnega, čudežnega. Človek vidi zvezdnato nebo nad seboj, vidi toliko različnih prikaznij na nebu in na zemlji ter sliši o raznih krajih in ljudeh, ki so na istem svetu, kakor on: ali ga ne mika, da bi se nekoliko seznanil s tem svetom, s stvarmi in bitji, ki so na njem? ali ga ne žene radovednost, da bi zvedel, zakaj je to takó in takó, kakšni ljudje in kraji so drugod, kakšna je naša zemlja sploh i. t. d.? Na vsa taka in jednaka vprašanja mu odgovarja znanost, ki mu odpira oči ter ga varuje zmot, praznih ver in vraž, katerih je, žalibog! še veliko med našim narodom.

Čim bolj spoznavamo s pomočjo znanosti ta lepo uravnani red, to skladnost in popolnost, ki vlada v svetu, tem bolj moramo občudovati roko, ki je vse to ustvarila, tem bolj povzdiguemo svojega duhá nad golo vsakdanjost, tem bolj se zavedamo veljave človeštva, radi kate-

rega je vse to. Takó postajamo vedno popolnejši v spoznavanju in zvrševanju svoje naloge, katero imamo kot ljudje. Napredovati nam je torej treba, razvijati svojo osebnost, namreč bistriti si um in pamet, blažiti srce, krepiti voljo, to pa se pravi z drugimi besedami: treba se nam je izobraževati.

Gotovo je, to se da sicer pobijati in zvičajno tajiti, a nikakor ne pobiti in utajiti, da potrebuje dandanes vsakdo več ali manj svojemu stanu in svojim razmeram primerne omike. Znanje je velika moč, s katero premagamo marsikakega sovražnika. „Vednost je moč in imovina; nevednost slabost in najhujša potrata imovine“, pravi izvrstni naš učitelj, pisatelj dr. Janez Mencinger.

Glavno izobraževališče pa so šole.¹⁾ Ro-

¹⁾ Šole so male, nižje ali ljudske šole, h katerim prištevamo tudi takó imenovane meščanske, ki se nahajajo po mestih ter so namenjene v prvi vrsti onim meščanskim otrokom, ki ne mislijo potem hoditi še dalje v šolo, zato je pa tudi pouk v meščanskih šolah obširnej, nego v navadnih ljudskih šolah; srednje šole, to so gimnazije, realke, učiteljišča; visoke šole, to so univerze ali vseučilišča, tehnike in nekatere druge. Natančneje razložim srednje in visoke šole pozneje.

jaki! Kdor vas odvrča od šol, kdor vam za-
branjuje dobre šole, ta je vaš sovražnik, a naj
bo, kdorkoli hoče. On je sovražnik vaše svobode,
vaše samostojnosti in samostalnosti, vašege bla-
gostanja, ker vas hoče imeti sužnje, ki naj bi
bili slepo orodje, stroj v korist njemu. Takemu
se odločno upirajte vselej in povsod!

Po številu šol, po tem, kakšne so šole, ali
jih ljudstvo pridno obiskuje ali zanikerno, dalje
po tem, koliko država, dežela žrtvuje za šolstvo,
sodimo izobrazbo, napredek in moč držav, dežel,
narodov.

Naša država je v šolstvu še precej zadaj
za Francijo, Anglijo in Nemčijo, zato smo pa
tudi v drugih rečeh zadnji; vsako stvar imajo
drugod poprej, potem pridemo še-le mi do nje.

Ako primerjamo sedaj v Avstriji sami one
dežele, v katerih je mnogo šol in kjer se ljudje
sploh pridno izobrazujejo, n. pr. na Češkem, Mo-
ravskem, v Šleziji, tedaj vidimo, da cvete tam
obrt, trgovina, poljedelstvo, da vlada primerno
blagostanje; nasprotno pa gospodarijo revščina
in slabe razmere v onih deželah, koder je malo
šol in koder se zanemarja ljudska izobrazba,

recimo v Istriji, Dalmaciji, Bukovini in Galiciji. ¹⁾ Zlasti v Galiciji je grozna beda, v tisti Galiciji kjer 1100 občin nima nobene šole, a 400 šol je zaprtih, ker nimajo učiteljev, kjer 600.000 za šolo godnih otrok ne hodi v šolo, tako da je mej 100 ljudmi še vedno 70 takih, ki ne znajo ne čitati ne pisati. ²⁾

Kakšno je torej naše šolstvo?

Z vso pravico lahko rečemo, da deli naša vlada z dvojno mero: za Nemce ima vedno od prto srce in polne roke, nam Slovanom in sploh nenemškimi narodom pa meče drobtinice. Le

¹⁾ Nekoliko pregleda v primerjanje:

	Na 10.000 prebivalcev pride ljudskih šol	Izmed 100 otrok, ki bi morali hoditi v šolo, jih v resnici hodi
Na Češkem	9·1	98·5
Na Moravskem	10·1	97·9
V Šleziji	8·7	98·6
V Dalmaciji	6·1	88·4
Na Primorskem	5·9	72·2
V Galiciji	5·6	65·6
V Bukovini	5·1	62·7

²⁾ Žalostnih galiških razmer so krivi Židje ter vladajoča stranka poljskih plemenitašev, ki ljudstvo izsesavajo, a dobro vedo, da bi njih gospodstvu odklenkalo, ako bi bil narod zavednejši in izobraženejši; zato mu pa odtegujejo omiko. V Galiciji živi kmet pravo pasje življenje, na tisoče in tisoče se jih izseljuje v Ameriko, da jih že nimajo kam dejati in bi se jih že radi odkrižali.

Italijani uživajo poleg Nemcev milost, ker se jih vlada boji, nas pa nič, ker ve, da smo krotka jagnjeta, da ropotamo le takrat, kadar nas nihče ne sliši; ko pa napoči odločilna doba, stisnemo se v kot ter gremo ponižno glodat kosti, ki so drugim ostale.

Kakó smo v šolstvu prikrajšani nenemški narodi, zlasti pa mi Slovenci, nam jasno pričajo številke, s katerimi hočem dokazati svojo trditev.

Začnimo z visokimi šolami!

V naši državi je 8,461.580 Nemcev, in ti imajo pet vseučilišč ali univerz ¹⁾ ter štiri tehnike ²⁾; 14,118.922 Slovanov pa ima le tri vseučilišča in dve tehniki, in sicer 5,472.871 Čehov ima samó jedno univerzo in jedno tehniko, 3,719.232 Poljakov ima dve univerzi in jedno tehniko, mej tem ko 3,105.221 Rusinov in 1,176.672 Slovencev nima nobene visoke šole! Rusinom se pri tem vsaj na univerzah v Črnovicah (v Bukovini) in v Lvovu (Lemberg v Galiciji) nekaj predmetov

¹⁾ Vseučilišča ali univerze so one visoke šole, na katerih se izobrazujejo dijaki za profesorje, zdravnike, advokate i. t. d.

²⁾ Tehnike so visoke šole, na katerih se učijo v prvi vrsti za inženerje.

razlaga v rusinskem jeziku, a mi Slovenci nimamo nič, kar se pravi nič; zató pa ima seveda 675.305 Lahov pravico, da se nekateri predmeti v Inomostu (Inšpruk na Tirolskem) poučujejo v laškem jeziku In da morejo dijaki v Inomostu in v Gradcu (!) delati izpite ali skušnje v laščini namesto v nemščini!

Vsak človek, tem bolj vsak narod ima pravico, da se izobrazuje v svojem materinskem jeziku; narod sme zahtevati, da se mu ustanové šole, od najnižje do najvišje, v katerih se more mladina učiti na podlagi domačega svojega jezika.

Ali so slovenski naši pradedje za to stoletja in stoletja prelivali kri in žrtvovali življenje svoje za državo in cesarja, da nas, njih potomce, sedaj vlada odriva od svoje mize kakor mačeha pasterko? Ali so se nam gospodje tam na Dunaju morebiti že oddolžili za zasluge, ki so si jih pridobili naši očetje za prestol habšburške lotarinški?! ¹⁾

In kaj zahtevamo mi? Mari-li kako milost? Ne! Mi hočemo le, da pridejo do veljave prirodna prava in državni te-

¹⁾ Iz tega rodu so avstrijski vladarji.

meljni zakoni, ki nam priznavajo, da so „vsi narodi v državi ravnopravni in da ima vsak narod pravo, da brani in razvija svoj jezik in svojo narodnost“.

Slovenci potrebujemo ne le profesorjev, sodnikov i. t. d., temveč mi potrebujemo slovenskih profesorjev, slov. sodnikov in okrajnih glavarjev, ki bodo popolnoma znali slovenski jezik, ki se bodo čutili z narodom jedno, ki bodo ž njim jedno narodno telo, jedna narodna duša, skratka: ki bodo kri in meso od krvi in mesa naroda.

Rojaki, po petdesetih letih smo zopet jedenkrat našli sami sebe ter izprožili misel o slovenskem vseučilišču v Ljubljani!

Ne bodimo zaspanci, delajmo z vsemi močmi na to, da se ta misel uresniči! Ve, občine slovenske, vi župani, vi starešine, odborniki, možje! vzdramite se dvignite se ter zahtevajte slovensko vseučilišče! Vse občine, kjer imamo slovenski občinski svet ali pa vsaj večino v njem, pošljite prošnje za ustanovitev slovenskega vseučilišča ali naravnost na dunajsko vlado ali na

ministerstvo, ali pa jih izročite svojim državnim poslancem, da jih potem ti oddadó dalje!

Najkrajša in najnavadnejša taka prošnja n. pr. na c. kr. naučno ministerstvo bi se moribiti naredila takó-le:

Občinski odbor občine . . . (tu se pove ime dotične občine, trga ali mesta) živo čuti potrebo in veliki pomen slovenskega vseučilišča za obstoj in napredek slovenskega naroda, zató uljudno prosi visoko c. kr. naučno ministerstvo, naj blagovoli čim preje tem bolje ugoditi opravičenim našim zahtevam ter nam ustanoviti slovensko vseučilišče v Ljubljani.

Dvignite se pa tudi razna društva in zveze po vsem Slovenskem ter se potegnite za naše pravo!

Vlada nas mora že jedenkrat vpoštovati tudi z ozirom na davke, katere plačujemo. Slovenci za svoje razmere, ko nimamo ni velikega obrta, ni trgovine, kapitala malo, poljedeljstvo pa nam propada, mi pri vsem tem, da nas tolikokrat zadevajo občutne nesreče, plačujemo veliko davkov. Naj le zopet govoré številke!

Po uradnem preračunjenju ¹⁾ plačujejo Nemci v Avstriji davka 226,691.000 gld., Čehi 156,475.000 gld., Poljaki 44,855.000 gld., Malorusi ali Rusini 31,407.000 gld., Slovenci 20,060 000 gld., Lahji 170,30.000 gld., Srbohrvati (Srbi in Hrvatje so jeden in isti narod, četudi z dvema imenoma, mi jih imenujemo vedno skupaj) 8,224 000 gld. in Rumuni 2,940.000. gld.

Še bolj jasno pa vidimo, da nismo Slovenci čisto pri zadnjih, ako primerjamo, koliko davka približno plača posameznik. Pri Čehih pride na pojedinca 26 gld. 82 kr., isto toliko na jednega Nemca, pri Lahih 25 gld. 32 kr., Slovincih 17 gld. 22 kr., Poljakih 12 gld. 77 kr., Srbohrvatih 12 gld. 72 kr., Rumunih 10 gld. 23 kr. in Malorusih 10 gld. 13 kr.

Rojaki! Storimo vsak svojo dolžnost glede slovenskega vseučilišča in ne bo nam žal, sadovi gotovo ne izostanejo. Ne zabimo in ne izgubimo nikdar izpred očij tega svojega vzora, dokler ga ne dosežemo!

¹⁾ Omenjam, da te uradne številke niso povsem prave, v resnici plačujemo Slovani še več, nego je tu preračunjeno, Nemci in Lahji pa manj, ker pri zadnjem ljudskem štetju se niso ozirali na materinščino, ampak na občevalni jezik, in takó so mnogo Slovanov, ki govoré, živeč mej Nemci in Lahji, nemški ali laški, kar naravnost prišteli Nemcem ali Lahom.

Ozrimo se sedaj na naše srednješolske razmere! V šolskem letu 1897/98 je bilo v Avstriji 192 javnih gimnazij¹⁾, mej temi 149 državnih, druge so vzdrževale dežele, občine, posamezniki itd., ter 92 realk,²⁾ mej temi 61 državnih. Izmej 192 gimnazij je bilo 69 nemških in 76 slovanskih, namreč 44 čeških, 26 poljskih, 2 rusinski in 4 srbohrvatske; med 92 realkami je bilo 60 nemških in 29 slovanskih, namreč 23 čeških, 5 poljskih in 1 srbohrvatska.

Zopet krivica! Slovenci in 209.110 Rumunov v Avstriji nimamo nobene svoje srednje šole. Višja in nižja gimnazija v Ljubljani, dalje gimnazija v Novem Mestu, Mariboru

¹⁾ Gimnazije, tudi latinske šole imenovane, so one srednje šole, v katerih se v prvi vrsti poučujeta stara jezika latinski in grški. Gimnazija ima 8 razredov, 4 nižje in 4 višje; to je popolna ali kratko: višja gimnazija, nižja pa je ona, ki ima samo prve štiri nižje razrede. Skončavši gimnazijo more vstopiti dijak ali v bogoslovje (alumnat) ali pa na univerzo, gre pa lahko seveda tudi na druge šole.

²⁾ V realkah se poučujejo najbolj prirodne znanosti (razni zakoni ali postave, po katerih delujejo različne moči ali sile; popis živalij, rastlin, rudnin), računstvo in risanje, a mesto latinščine in grščine francoski ter laški jezik. Realka ima, ako je popolna ali višja, 7 razredov, 4 nižje in 3 višje; iz realke vstopajo dijaki navadno na tehniko.

in Kranju (kjer je bilo letos še-le pet razredov) so utrakvistiške ali dvojezične, to se pravi: v nižjih razredih od I. do IV. se poučujejo predmeti razven nemščine in grščine v slovenskem jeziku, v višjih pa, od V. do VIII., vse v nemščini; slovenščini je odmerjenih borih par ur; po drugih gimnazijah pa, kakor v Gorici, Trstu, Celju¹⁾, Celovcu in Beljaku je pa sploh vse nemško, slovenščina se poučuje za Slovence le kot predmet, a vse drugo v nemščini od I. do VIII. razreda. Realke pa niti jedne dvojezične nimamo.

Na Koroškem imajo Nemci 3 gimnazije, tretjina Slovencev v deželi pa niti jedne dvojezične ne; na Štajarskem imajo Nemci 6 višjih in 1 nižjo gimnazijo, samo 40.000 spodnještajarskih Nemcev ima 3 gimnazije in 1 realko, 400.480 Slovencev pa 1 ubogo dvojezično gimnazijo, 675.305 Italijanov pa ima 4 gimnazije in 1 dvojezično ter 3 realke.

Učiteljišča, to so srednje šole, v katerih se izobrazuje za učiteljski stan, so v Ljubljani, Gorici in Kopru dvojezična, v Mariboru in Celovcu čisto nemška.

¹⁾ Slovensko-nemška nižja gimnazija v Celju (doslej s tremi razredi) visi v zraku, ker ji Nemci v državnem zboru niso dovolili potrebnega denarja za vzdrževanje; zato je tu ne vpoštevam.

Prehajam k ljudskim šolam ¹⁾, kjer se zopet očitno kaže, kako nas gospoda obkladajo z milostmi in darovi.

Leta 1895. je bilo v Avstriji 604 meščanskih in 17.690 navadnih ljudskih šol, skupaj torej 18.294, razven tega še 983 zasebnih ali privatnih, katerih tu ne vpoštevamo. Izmed teh šol je bilo nemških 7450, čeških 4727, poljskih 1891, rusinskih 1909, slovenskih 649, srbohrvatskih 374, laških 802, rumunskih 104, madjarskih ali ogerskih 3 in večjezičnih 385.

Nas v prvi vrsti zanima razmerje slovenskih šol proti nemškim in laškim. Najprej moramo povedati, da meščanskih slovenskih šol sploh nimamo, jedina meščanska šola v Krškem je nemška.

In sedaj!

Na Kranjskem, kjer biva 466.269 Slovencev in 28.033 Nemcev, je bilo v 1895. letu 27 nemških, 276 slovenskih in 9 dvojezičnih šol; na Štajarskem, kjer je 400.480 Slovencev in 847.923 Nemcev, je bilo 575 nemških, 211 slovenskih in

¹⁾ Ljudskih šol ne vzdržuje država, ampak posamezne dežele in občine. Zato nas pa naši nasprotniki v tistih deželah in mestih, kjer imajo ali resnično ali pa umetno prirojeno večino, tako pritiskajo zlasti v ljudskem šolstvu.

42 dvojezičnih šol; na Primorskem, kjer je 207.163 Slovencev, 141.177 Srbohrvatov, 294.580 Lahov in 15.206 Nemcev, so bile 3 nemške šole, 159 je bilo slovenskih, 144 laških, 54 srbohrvatskih in 19 dvojezičnih. V Trstu samem pa, kjer biva 20.000 Slovencev, nimajo ti ni jedne javne ljudske šole, zato pa plačuje ljubljanska mestna občina za 5127 Nemcev nemško deško in dekliško ljudsko šolo, ki pa bi bili prazni, ako ne bi lovili vanje z raznimi zvijačami in obljubami slovenskih otrok, kar najbolje dokazuje, kakšni so ti ljubljanski „Nemci“ in koliko jih je pravih.

Najžalostneje pa je v tužni Koroški, in tu se moramo nekoliko dalje muditi, ker tu do-sega ponemčevanje svoj vrhunec.

Na Koroškem, kjer je 254.632 Nemcev in 101.030 Slovencev, je bilo 278 nemških šol, 3 reci: tri slovenske ter 81 dvojezičnih (sedaj jih je 84).

Pred vsem opozarjam na to, da ima 101.030 koroških Slovencev ravno toliko šol, kakor 15.206 Nemcev na Primorskem in 8.139 Madjarov v Bukovini!!

In kdo bi vam opisal vse te sitnosti, zapreke, vsa ta pota od Poncija do Pilata, vse te troške, ki so jih imeli koroški Slovenci, predno so izmoledovali te uboge slovenske in dvojezične šole! Na leta, temveč cela desetletja so pretekla, predno so dosedli to mrvico svojih pravic. Isto tako se je godilo in se še godi goriškim in tržaškim Slovencem.

Pametnemu človeku, ki hodi po nogah, se naravnost neumevno zdi, kako more kdo kratiti komu pravico, da prejema prvi pouk v materinskem jeziku. Saj je to čisto naravno in velja za vse narode, le za avstrijske in ogerske Slovane ne. Mi se ne smemo in ne moremo učiti najnavadnejših prvotnih znanosti v svojem jeziku, ker tako zahteva nemška, laška in madjarska nestrpnost, gospodstvaželjnost in požrešnost, vlada pa, tista vlada, pred katero tako radi poklekamo ter ji hlapčujemo, drži križem roke in mirno gleda, dà, naravnost podpira to protičloveško in ob jednem tudi protidržavno počenjanje.

Najnesramnejše je pa to, da nas naši nasprotniki v istem hipu, ko nam kratijo najpreprostejše človeške pravice, pitajo z „manj vrednim“ narodom, z divjaki . . . Vprašam vas samo :

Kdo je bolj nečloveški, kdo je večji divjak: ali oni, ki bi rad dosegel večjo stopinjo omike, pa je ne more, ker nima šol; ali pa oni, ki naš narod nalašč zadržuje v napredku, ki mu brani, da bi se izomikal, samó zato, da mu potem lažje očita nevednost, ter hoče takó imeti kot bolj „izobražen“ gospodstvo nad njim?!

Rojaki, po tem sodite!

Mi Slovenci spoštujemo vsako narodnost, nikogar ne oviramo v njega razvoju; toda, kar dajemo mi drugim, to zahtevamo tudi zase, da nam dajejo drugi. Mi ne poznamo „manj vrednih“ narodov, vsi smo enakopravni, in enakovredni, zato zahtevamo, da spoštujejo naš jezik in našo narodnost i drugi narodi, kakor cenimo tudi mi njihov jezik in njihovo narodnost.

Toda naši nasprotniki nam hočejo z nemškimi šolami le dobro, kakor pravijo! Oni skrbe za to, da si moremo tudi na tujem služiti svoj krnh!

Hinavščina!

Najprej je s loh to žalostno, ako morajo naši ljudje zapuščati ali morebiti celo radovoljno ali neradovoljno prodajati rodno svojo zemljo ter si iskati kruha drugod. Saj vemo, kako se

dostikrat godi takim izseljencem. Ravno zadnji čas smo čitali, da je mej amerikansko vojsko mnogo prostovoljcev Slovencev, n. pr. iz mesta Calumeta (izgovori: Keljumeta) se jih je oglasilo 117! Večina je to storila, ker se jim slabo godi. Našinci se izseljujejo, ker se dostikrat ne znajo preživljati na domači grudi, a tujci, Nemci in Lahi ter Židje, se k nam priseljujejo ter pri nas bogaté. Ker se pa ti ljudje nečejo učiti slovenski, zato pa naj bi se učili slovenski otroci nemški ali laški, slovenščino pa vrgli v koš! To vam je ona ljubezen in skrb naših „prijateljev“ za nas!

Slovenec je bistre glave, hitro se nauči tujega jezika, kolikor mu je treba, ako že res mora iti po svetu. Sicer pa mi vemo, da človek tem več velja, čim več jezikov zna, zato se mi nemščine tudi učimo; toda naj se poučuje nemščina tako, kakor bi se morala, na podlagi materinskega jezika, ker jedino na ta način je pravi napredek mogoč, da se naučiš tujega, a ne pozabiš svojega jezika, da znaš pravilno nemški, laški . . ., a da zato še nisi Nemeč, Lah, ampak Slovenec. Naši nasprotniki pa ravno tega nečejo, oni hočejo, da postanemo mi Nemci, Lahi!

Nabolj jasno vidimo to njih namero pri koroških slovenskih in dvojezičnih šolah, h katerim se sedaj zopet vračam in katere je ondotni deželni šolski nadzornik Palla hvalil kot vzor drugim šolam. Da, res je, pravi vzor so, toda vzo r— ponemčevanja, vzor, kakšne bi ne smele biti!

Pred vsem je na Koroškem premalo slovenskih učiteljev, ki bi bili slovenščine do cela zmožni, kar je čisto naravno, ker je učiteljišče nemško, ker je vse nadahnjeno velikonemškega duha ¹⁾, ko se poudarja le nemštvo in le nemštvo, kakor bi ničesar družega na svetu ne bilo, in ko se vrh tega že še o pravem času pristrižejo peroti vsakemu, ki bi jih hotel preveč razprostiti. Sam deželni šolski nadzornik je priznal, da bi moralo biti na slovenskih in dvojezičnih šolah, če bi se hoteli ozirati na to željo, (kako odkritosrčno!) 170 učiteljev slovenščine čisto zmožnih, mej tem ko jih v celi deželi ni

¹⁾ Velikonemški duh — tu mislim ono mišljenje in delovanje avstrijskih Nemcev, ki meri na to, da se naše in češke dežele ponemčijo ter se potem z avstrijskimi nemškimi deželami vred pridružjo nemškemu cesarstvu, Veliki Nemčiji. Isto tako delujejo avstrijski naši Lahoni za Zjedinjeno Italijo.

niti 100! ¹⁾ Kaj pa sledi iz tega, ako ni dovolj slovenskih učiteljev? Po vseh zakonih zdravega mišljenja gotovo to, da je treba skrbeti, da bode dovolj slovenskih učiteljev; zato je treba pred vsem preosnovati učiteljišče in sploh šole tako, da se vsakdo lahko zadostno izobrazi v slovenščini. Seveda s tem pa bi se Nemcem preprečili vsi njih blagi nameni ki jih imajo z nami, zato je najbolje, ako ostane vse pri starem!

Tako si mislijo naši „prijatelji“ in pridno pošiljajo v slovenske in dvojezične šole učitelje, ki ne znajo slovenski, ki le tu pa tam vjamejo kako slovensko besedo, da se lažje spakujejo in norčujejo iz našega jezika in naroda. Glavna skrb so jim velikonemški nameni, a na to se ne ozirajo, da bi se otrok naučil, česar potrebuje za svoje življenje. Onim učiteljem, ki so najbolj spretni ponemčevalci, se dele celo nagrade ali darila!

Koroške dvojezične šole so le prav za prav nemške, ker se pouk takoj od početka začenja v nemščini. Kakšen je potem uspeh, si lahko mislimo. Otrok se nič ne nauči, ali pa vsaj ne

¹⁾ Glej »Mir,« časopis koroških Slovencev, z dne 20. sušca 1898.

trdno in določno, zato je vstop in napredek v srednjih šolah za slovenskega dečka zelo težaven, zato imamo tudi na Koroškem tako malo izobražencev bodisi duhovnih bodisi svetnih. No, bodimo pravični in ne odrekajmo vsaj jednega uspeha koroškim dvojezičnim šolam, katerega gotovo imajo! Deček se sicer ne nauči niti slovenskega niti nemškega jezika dobro, pač pa se že toliko polagoma navzame nemškega duha, ko se mu vtepa v glavo in povzdiguje le nemščina, da najraje hrusta po nemško, da je za slovenščino mlačen, da se zdi res samemu sebi nekaj več, ako svaljka po ustih par nemških besedij, skratka: da postane Nemškutar, njegov sin bo pa že čist Nemecc!

Tako nam tónejo drug za drugim sinovi, hčere v nemškem, laškem morju . . .

Rojaki! Takemu počenjanju stavljajmo se krepko in odločno po robu, kljubujmo z vsemi silami skrunjenju in zatiranju slovenske narodnosti! Kakor vsakdo drugi, tako imamo tudi mi Slovenci pravico, da zahtevamo takih šol, v katerih se bodo poučevali vsi predmeti v slovenskem jeziku, v katerih se bodemo izobraževali in vzgajali v narodnem duhu, to je: kjer se bodemo učili in tudi naučili ne le vsega, česar

potrebujemo za življenje, ampak kjer se bode v nas razvijala in utrjevala tudi ljubezen do mile slovenske domovine, do našega naroda in materinskega jezika.

Zato zahtevajmo slovensko vseučilišče, slovenske srednje šole in slovenske ljudske šole, kjer jih še nimamo in je dovolj dece za pouk! Ne plašimo se truda in ne odnehajmo, če se nam ne posreči takoj! Kjer pa imamo svoje ljudske šole, pošiljajmo pridno otroke vanje, da se česa naučé. Otroci seveda v svoji mladosti ne morejo prav umeti, da jim je šolski pouk v korist, pač pa spoznajo pozneje, kakor to bridko spoznava marsikdo, ki se ni v mladosti ničesar naučil. Spoznajte tudi vi, stariši! to resnico ter ne dajajte potuhe svojim otrokom s tem, da jih odtegujete dostikrat nalašč od šolskega pouka.

Dragi Slovenci! Skušal sem vam dokazati, da je omika potrebna, da so potrebne šole in da mi nimamo niti dovolj niti vseh šol slovenskih, ampak mnogo potujčevalnic, ponemčevalnic in poitalijančevalnic.

Predno končam, še nekaj!

Ker nam oni, ki so to dolžni, ne ustanavljajo slovenskih šol, ampak z raznovrstnimi

spletkami lové slovensko mladino v svoje zanjke, da nam jo tam odtujujejo, zato si moramo sami ustanavljati šole, ako hočemo, da se ne pogreznemo v nikdar nasičeno žrelo nemških, laških, a naši bratje na Ogrskem madjarskih krvolokov.

Šolska družba sv. Cirila in Metoda je ona družba, ki nam ustanavlja otroške vrtce in ljudske šole zlasti ob mejah. kjer preti naši narodnosti največja nevarnost. Ne mislim tu naštevati, koliko je že storila za ohranitev slovenskega jezika in narodnosti, omenjam le krasnih šol, ki jih je postavila v Št. Rupertu pri Velikovcu na Koroškem in v Trstu. Te dve šoli sta vrli čuvarici naših narodnih svetinj, zato sta pa trn v peti našim nasprotnikom. Oklepajmo se te velekoristne družbe in jo podpirajmo! Kdor hoče biti nje pokrovitelj (ali zavetnik) plača jedenkrat za vselej 100 gld., ustanovnik 10 gld., letnik vsako leto po 1 gld. in podpornik vsako leto po 10 kr.

To vem, da vsak tega ne more, k večjemu podpornik bi morebiti že še bil, letnik že ne, a vem pa, da v jednem oziru more vsakdo podpirati družbo, s tem, da kupuje namreč svinčnike („blajštifte“), užigalice (žveplenke), kavo, milo in raz-

glednice (dopisnice s slikami) družbe sv. Cirila in Metoda. Zatorej, šolarji, dijaki! segajte po teh svinčnikih; vi možaki in mladeniči! zažigajte si pipe in smodke s temi užigalicami; ve slovenske gospodinje! kupujte le to kavo ter jo zahtevajte pri trgovcih! ¹⁾ Vi pa slovenski trgovci! imejte toliko narodne zavesti, da kupujete in prodajate te izdelke! Ne nosimo po nepotrebem denarja tujcem ter si ne pletimo sami biča, s katerim nas potem udrihajo! Svoji k svojim! Tako delujmo skupno proti skupnim svojim sovražnikom! Vsi za jednega, jeden za vse na srečo in blagostanje — celokupnega slovenskega naroda!

¹⁾ V Ljubljani je glavni založnik svinčnikov družbe sv. C. in M. trgovec Jos. Petrič, najnovejši pa se dobé pri knjigovezu Iv. Bonaču, užigalic veletržec Iv. Perdan, kave trgovec Iv. Jebačin in finega mila (žajfe) V. Petričič.

37 (436 = 87) (049.2)